

Història

Les especials relacions de Salvador Dalí amb la ciutat de Girona

J. Víctor Gay

Les celebracions de l'Any Dalí en el seu centenari han permès un seguit d'actes amb relació a la figura i obra de l'artista empordanès arreu del món. Especialment s'han valorat les relacions que va mantenir amb diferents poblacions. L'anomenat Triangle Dalinià està integrat per Figueres –ciutat on va veure la llum, on reposa per sempre i on creà el seu Teatre-Museu–, Cadaqués –referent artístic i també familiar; des d'aquella finca a Llané, fins a Portlligat, única casa de propietat de la parella Dalí-Gala–, i en el darrer extrem del triangle, el castell de Púbol. En aquesta localitat del Baix Empordà Dalí adquirí aquest històric edifici, que obsequià a la seva esposa. Es tracta d'un exemple magnífic del gòtic civil català (encara que amb elements religiosos). Mentre Gala va viure, al seu marit li calia ser convidat per escrit. L'artista, després de la mort de la seva musa, hi residí fins que un greu accident (incendi a la seva cambra), l'obligà a marxar, i els darrers anys de la seva vida va restar en una part del conjunt del Teatre-Museu, la Torre Galatea (originàriament Torre Gorgot).

Salvador Dalí va pintar aquest sant Narcís per a una portada de *La Vanguardia*.

Perpinyà, Barcelona, París, Nova York

Més enllà d'aquest tres referents del triangle, altres poblacions s'hi han afegit o han pretès esdevenir escenaris dalinians. En primer lloc, Perpinyà. La capital del Rosselló (o del departament dels Pirineus Orientals) s'ha afanyat a fer memòria que la seva estació de ferrocarril era reconeguda com a «centre del món» per Dalí: «La llegada a la estación de Perpiñán da lugar a una auténtica eyaculación mental que alcanza su auténtica y sublime cota especulativa».(1) Igualment les visites de la parella a la capital nordcatalana sempre van estar envoltades de fantasia i fastuositat. També és conegut que el veritable sentit d'aquesta centralitat mundial responia al fet que era el punt des del qual enviava al seu marxant a París (naturalment per mitjà del tren) les obres realitzades en els mesos d'estada a Cadaqués.

Altres poblacions com Barcelona (que ha creat fins una ruta Dalí), París (amb excel·lents col·leccions d'obra de Dalí en els seus museus) o Nova York reivindiquen vincles amb l'artista de Figueres. La majoria d'aquestes relacions responien a situacions residencials. La parella Dalí-Gala, especialment després de la Segona Guerra Mundial, seguien uns cicles anyals: estiu a Portlligat, tardor a París i hivern i primavera a Nova York. Escollien els hotels seguint la pauta «reial», és a dir, els establiments on havia residit «el rei», que per a Dalí era Alfons XIII. A París, l'hotel Meurice, de la Rue Rivoli; a Madrid i Barcelona, els respectius Ritz (a Roma el *Gran Hotel*, on precisament, va morir l'avi de l'actual monarca espanyol). A Nova York es va presentar el problema a l'hora de triar l'allotjament, atès que Alfons XIII no havia estat mai a la ciutat dels gratacels. Dalí es decidí per Saint Regis, un hotel clàssic –fins a

El santuari dels Àngels, on van contraure matrimoni religiós Helena Dimitrievna Diakonova i Salvador Dalí i Domènech.

l'extrem que l'edifici té consideració de monument nacional– i que actualment pertany a la cadena Sheraton.

Dalí i la ciutat de Girona: de la presó al casament

En aquesta llista de fites dalinians, la ciutat de Girona hauria de ser-hi present. Els lligams i les relacions són prou importants.

El primer contacte, d'una certa durada, té relació amb l'estada de l'artista al centre penitenciari de la capital. Un episodi a bastament descrit per l'historiador Josep Clara en les pàgines d'aquesta *Revista de Girona*, en el número 162. Responia a una acció més o menys preventiva, en el decurs d'una visita a Catalunya del dictador Miguel Primo de Rivera i, possiblement, amb una certa mesura de represàlia vers la figura del pare de l'artista. Dalí va ser detingut a Figueres el 20 de maig de 1924 (tenia 20 anys) i traslladat posteriorment a Girona, on va ser alliberat el 12 de juny. Dalí no hi donà gaire importància, en

parla quasi de passada: «fue en esta época cuando estuve encarcelado en Gerona».(2) Però va ser una estada que li va deixar empremta: «Ya en mi adolescencia, repito, mi prudencia me aconsejó fuertemente dos cosas: Primero, salir de la cárcel lo antes posible. Y así fue. Segundo: Convertirme, en la medida de lo posible, en ligeramente multimillonario. Y así es».(3)

Però la parella volia un casament religiós. Fins sembla que ho van demanar personalment el papa Pius XII, que els va rebre en audiència el 23 de novembre de 1949, quan van oferir al Vaticà una de les versions de l'obra *La Madona de Portlligat*, però amb resultat negatiu. El problema era que Paul Eluard encara era viu. Però el poeta morí el 22 de novembre de 1952, als 56 anys i després de tres matrimonis. Havia desaparegut l'impediment per contraure matrimoni religiós. Però encara van trigar sis anys a fer-ho. La biògrafa de Gala justifica aquests desig del casament per l'església en base a «la fe de Gala en Déu, una fe personal que no l'aban-

Durant la dictadura de Primo de Rivera Dalí va passar vint dies tancat a la presó de Girona

donaria en el decurs de tota la vida, una fe que dóna un valor sagrat al matrimoni, que fa suposar que Gala desitjava, com el mateix Dalí, una boda religiosa». (5)

Del santuari dels Àngels al restaurant La Barca

Arribat el moment de fer realitat aquell casament, llargament desitjat segons sembla, calia cercar un indret discret.

En aquest punt tenim la sort de disposar d'un testimoni excepcional i participant directe. Es tracta de mossèn Josep Pol, que als seus noranta anys segueix entre nosaltres. En el seu moment va tenir la gentilesa d'escriure per a aquest periodista un relat personal d'aquella boda.

Assenyala aquest darrer testimoni que la parella va fer el primer contacte amb mossèn Francesc Vila, aleshores rector de la parròquia de Fornells de la Selva i que ho havia estat de Cadaqués, «molt conegut i estimat per ells», segons escriu mossèn Pol, que era bon amic i company de Mn. Francesc. Els dos mossens van anar a comunicar la notícia al bisbe, Josep Cartaà, «comprometent-se ell tot seguit a fer personalment i amb tota discreció i secret l'expedient matrimonial i per aconseguir les dispenses de la Santa Seu dels impediments canònics, com així va ser». Igualment els dos preveres es van responsabilitzar d'encomanar l'àpat al restaurant La Barca. El capellà custodi del santuari va ser igualment advertit, però sense saber qui era la parella, com tampoc sabia de qui es tractava el senyor Ernest, propietari de l'establiment de restauració.

Com sia que calia la presència de dos testimonis, es va avisar Mn. Pol i aquest va convidar el seu amic i company de curs, el Dr. Josep Calzada.

Al restaurant La Barca, el seu actual propietari, a qui veiem en la fotografia, ha tingut cura de fer memòria de l'àpat nupcial de la parella Dalí-Gala. També conserva el petit menjador on va tenir lloc.

Els tres capellans van esperar la parella a les portes de Casa Carles, a la plaça del Vi, i, efectivament, aquell matí del 8 d'agost de 1958, aparegué el Cadillac que avui es pot veure al pati central del Teatre-Museu de Figueres, en el qual viatjava la parella, i després d'una breu salutació els tres preveres seguiran viatge fins al santuari. La sorpresa va ser total, començant pel jutge de Sant Martí Vell, que hi era igualment present.

La cerimònia va ser senzilla. Mossèn Francesc va llegir la fórmula ritual, mossèn Pol va oficiar la missa i el Dr. Calzada va interpretar diverses composicions musicals. Finalitzat l'acte «es va romancejar una estona a la plaça de l'església admirant-se la bonica panoràmica», segons escriu mossèn Pol.

L'etapa següent va ser el restaurant, on els esperava el propietari, que va acompanyar els nuvis i els tres capellans fins al discret menjador reservat i els va servir personalment. Mossèn Pol recorda el menú: «uns variadíssims entremesos, un plat de

peix escollidíssim, pollastre molt ben guisat amb acompanyament, servint-se vins de marca (per més que no es va tenir cap ampolla de les que demanava la Gala), dolços, fruita, licors, cafè, etc.». Recorda també mossèn Pol que Dalí «amb prou feines va tastar res i tenia totes les copes plenes».

Cal dir que els actuals propietaris d'aquell establiment han tingut l'encert de fer memòria d'aquest pas de la parella Dalí-Gala pel restaurant en una data prou important de les seves vides. En l'accés i en el petit menjador es dóna testimoni de l'esdeveniment. En aquells anys el restaurant La Barca, situat a l'extrem nord del pont del mateix nom, era conegut per la seva especialitat de servir granotes, que eren portades des de Pals i mantingudes en uns viviers al marge esquerre del Ter, però els nuvis, com hem vist, no es van decidir per aquests amfibis.

Després de l'àpat, la parella i els tres preveres van pujar al palau episcopal, on van saludar el bisbe Cartaà. Igualment mossèn Pol recorda que no hi ha testimonis gràfics de l'esdeveni-

La plaça que la ciutat de Girona ha dedicat a Salvador Dalí, al costat de l'Hipercor.

ment. Només portava un aparell el jutge de Sant Martí Vell, però amb els nervis i l'enrenou el va obrir abans d'hora i el rodet es va inutilitzar. L'artista va enviar al nostre testimoni una litografia dedicada. Igualment, respecte de l'afirmació de Dalí que es volia casar també pel ritus ortodox, la qualifica «d'irrellevant» i d'«afirmació irreflexiva i col·loquial».

La «devoció» a sant Narcís

Un altre dels referents que relaciona Dalí i la seva obra amb Girona és l'especial «devoció» de l'artista pel patró de la ciutat i del bisbat, sant Narcís, i concretament per l'episodi de l'anomenat miracle de les mosques.

L'any 1937 Dalí pintà *La metamorfosi de Narcís*, segons els entesos el primer a realitzar en aplicació del mètode paranoicocrític, però no va ser fins a l'etapa mística de l'artista que hi hagué aquesta regular presència del bisbe màrtir. Segons l'estudiós Michel Roger Erasmý, «Sant

Narcís, l'evangelitzador d'Augsburg ocupa en la iconografia daliniana el lloc del pastor suprem i omnipresent». (6) Efectivament, el patró de la ciutat dels quatre rius apareix en obres importants de Dalí, *Concili ecumènic* (1960) o *Moisès i el monoteisme* (1974). Una obra actualment il·localitzable i encomanada per organismes provincials també representava sant Narcís.

Però, més enllà del sant, Dalí manifesta una evident debilitat per les mosques que envolten el suposat miracle del bisbe màrtir en el decurs dels cíclics setges dels francesos a la ciutat. I més concretament detalla l'estructura dels ulls de les mosques. Segons Roger Michel Erasmý, «fascinat per la seva visió parabòlica, Dalí arriba a la conclusió que els ulls de les mosques seran mitjancers màgics de la tercera dimensió». (7)

Sant Narcís es fa present de forma habitual en les dedicatòries que, generosament, l'artista realitzà en el decurs de tota la seva vida. És un referent de les seves arrels i la seva

personal forma de devoció al patró de la diòcesi, possiblement fascinat per la singularitat del miracle llegendari. En una d'aquestes dedicatòries que hem localitzat, amb la seva peculiar ortografia escriu: «San Narcís patro de les moscas»(sic).

El gironí que va fer possible el Museu de Figueres

El procés de construcció del Teatre-Museu de Figueres és prou conegut. L'evocació de l'artista vers aquell edifici arruïnat feia referència a la seva primera exposició individual (per cert, amb un èxit de vendes prou limitat) al saló de descans de l'edifici, que en la postguerra patí un greu incendi, resultat de ser caserna de tropes marroquines, que no dubtaren a fer foc al terra de fusta del teatre. Malgrat que la capital empordanesa esdevingué una de les poblacions «adoptadas por el Caudillo» i que la Direcció General de Regiones Devastadas s'encarregà de la reconstrucció dels principals edificis malmenats, sempre restà pendent l'antic coliseu.

Una vegada presentada la proposta de Dalí de fer-hi el seu museu, la direcció general de Belles Arts, organisme al qual, teòricament, corresponia fer la feina, la rebutjà.

L'alcalde figuerenc ho traslladà al flamant Ministerio de la Vivienda, i el seu titular, Luis Rodríguez de Miguel, amb forts lligams familiars amb Girona, acceptà fer-se càrrec de les obres. La gestió de l'alcalde fou impecable. Aquest primer magistrat de Figueres era el gironí Ramon Guardiola i Rovira, que també va ser diputat provincial ponent de Cultura i vicepresident de la Corporació. Guardiola, plenament identificat amb la seva ciutat d'adopció, gestionà políticament el projecte que revolucionà la vida figuerenca.

Dalí i Gala es van casar al santuari dels Àngels i van celebrar l'àpat nupcial al restaurant La Barca

Pocs mesos abans de finalitzar les obres, Guardiola va ser rellevat del seu càrrec i el nou titular de l'alcaldia, Pere Giró i Brugués, presidí l'acte inaugural, però cal tenir molt present el gironí que va fer realitat el Teatre-Museu.

Memòria de Dalí en la ciutat

Possiblement les visites de Dalí a la capital van ser diverses, però en resten pocs testimonis gràfics. Un dels més patètics el va captar el recordat Pablito (Pablo Garcia Cortés), pocs mesos abans de la mort de Gala. La parella, amb el fidel Artur Caminada, són al carrer Joan Maragall, a pocs metres de la Clínica Girona, on l'artista s'havia de sotmetre a uns controls mèdics. S'evidencia a la fotografia que el pas dels anys havia deixat la seva empremta en els rostres i, en general, en l'organisme d'un i altra.

Després de l'absència definitiva de l'artista, l'Ajuntament de Girona li va dedicar una plaça a l'ombra del magatzem Hipercor. Curiosament només es fa memòria de Salvador Dalí. Gala és perfectament oblidada. Igualment només la tímida referència de la plaça, de l'estil de totes les que de forma seriada realitzen els serveis municipals, ho assenyala. Ningú ha tingut cura de situar algun element dalinià que ajudi a donar un veritable sentit artístic a aquell espai. Una llàstima.

En el decurs d'aquest Any Dalí s'ha portat a terme, a la ciutat de Girona, algun referent a l'artista més universal de les nostres comarques: en l'ampli solar del carrer Güell, a l'ombra dels plàtans de la Devesa, l'artista Guillermo Soria Zaponni va realitzar els dies 17 al 26 de setembre una bona rèplica mural de l'obra que

Salvador Dalí i la seva esposa al carrer Joan Maragall de Girona, amb el fidel Artur Caminada. S'evidencia la decadència física de la parella.

titula *El Somni* i que les brigades municipals van completar amb una discreta ordenació de l'entorn.

El Museu del Cinema ha organitzat l'exposició més notable que s'ha presentat fins ara a la ciutat amb referència a les imatges i a les tècniques òptiques que emprà repetidament Dalí, especialment en la seva etapa de plenitud. Es titula «Dalí i les il·lusions òptiques. Els aliats dels pinzells». Una mostra del tot recomanable i que ajuda a conèixer molt millor l'abast de les tècniques emprades per l'artista.

I ja en un nivell molt més comercial, un establiment promogut conjuntament per la Fundació Gala-Salvador Dalí i la xarxa d'establiments d'art El Claustre ha situat en la galeria Palau de Caramany, possiblement la de més qualitat arquitectònica de la ciutat, un centre –De Dalí– que ofereix tot un seguit d'objectes generats a l'entorn de l'amplíssima obra daliniàna. La bona situació del local, a l'angle

de la plaça de l'Oli, carrer Bonaventura Carreras Peralta i les escales de Sant Martí, permet augurar uns bons resultats... comercials, naturalment.

De la presó a l'àpat de casament, de la clínica Girona a les mosques de Sant Narcís, del gironí que va fer possible el Teatre-Museu al darrer testimoni de la boda i d'una plaça dura a un mural, podríem dir que el pas de Salvador Dalí per la capital Girona ha deixat una certa petjada.

J. Víctor Gay és periodista.

Notes

- (1) *Diario de un genio*, de Salvador DALÍ, Tusquets Editores, 1998.
- (2) *Ibidem*.
- (3) *Ibidem*.
- (4) *Gala*, de Chantal VIEUILLE, Parsifal Ediciones, Barcelona, 1989.
- (5) *Ibidem*.
- (6) *Codex dalinianus*, de Roger Michel ERASMY, autoedició. Estagell/Barcelona, 1989.
- (7) *Ibidem*.